

Kronika Čechů

Kosmas

Kosmas

Kosmas

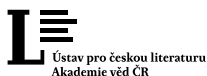
Kronika Čechů

PRAHA — BRNO 2025

ČESKÁ KNIŽNICE

Vydávají Nadační fond Česká knižnice, Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.,
a vydavatelství Host

www.kniznice.cz

Vychází s finanční podporou Ministerstva kultury ČR.

Při práci na publikaci byly využity bibliografické zdroje výzkumné infrastruktury
Česká literární bibliografie (kód ORJ: 90243).

Překlad Ondřej Koupil

Komentáře Ondřej Koupil a David Kalhous

Vědecká redakce Jan Linka

Redakce překladu Pavel Mareš

Translation © Ondřej Koupil, 2025

Editors © Ondřej Koupil, David Kalhous, 2025

Commentary © Ondřej Koupil, David Kalhous, 2025

Cover art reprography © Jihomoravské muzeum ve Znojmě, 2025

Interior picture reprography © Knihovna Národního muzea (Budyšínský rukopis

Kosmovy Kroniky Čechů, sign. VIII F 69, fol. 50v), 2025

© Nadační fond Česká knižnice, 2025

© Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2025

© Host — vydavatelství, s. r. o., 2025 (elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-2936-0 (PDF)

ZAČÍNÁ PROLOG, ADRESOVANÝ PROBOŠTU SEVEROVI.

Panu Severovi,
mělnického kostela proboštovi,
jak literárním věděním,
tak duchovním chápáním
boháčovi,
přeje
Kosmas, děkan (jen podle jména!) pražské katedrály, po trati
tohoto života

ať ho v nebeském království nemine odplata.
S jak oddanou myslí a s jakou láskou se vám, otče, klaním,
to vyslovit věc přetěžká —
v tom Boha volám za svědka:
vždyť láska, kterou rozum člověka
chápe, ta přece není veliká!
Opravdová láska totiž nemůže mít jen pro sebe nic takového,
nic tajného
a ani skrytého,
co by nenabídla tomu, kterého miluje průzračným citem.

Kdybych ji neměl, v žádném případě bych se neodvážil věnovat
tyhle svoje stařecké hlouposti muži, který má takovou autoritu.
Hledal jsem totiž a hledal, co bych vám věnoval příjemného, co pro

odpočinek — ale nenašel jsem nic tak směšného jako svoje dílko. My se totiž nadšeně smějeme, když vidíme, jak někdo zakopl nohou o kámen — a kolik uvidíte v této mé práci zakopnutí, kolik zkratek gramatického umění! Když se každé takové věci chcete vysmát jednotlivě, budete tuto lidskou vlastnost moci využít přes míru. Buďte zdrav. Ať už se ty stařecké vtípky vám samému líbí, anebo nelíbí, prosím, aby je nevidělo třetí oko.

DÁLE PŘEDMLUVA DÍLA, KTERÉ NÁSLEDUJE, ADRESOVANÁ GERVASIOVI.

„Arcistarci“ Gervasiovi, který je naplno ponořený do všeho studia
svobodných umění
a pomazaný moudrostí všestranného vědění,
posílá Kosmas — to znamená ten, o kterém nestojí za to mluvit,
ale který chce těm, kdo slouží Bohu a svatému Václavovi, sloužit —
dar modliteb, které mu dluží,
i o vzájemné lásce ujištění.

Až dostaneš tento list, pochop, že jsem ti poslal kroniku Čechů:
rozhodl jsem se, že i když není uhlazená žádným půvabem gramatic-
kého umění, ale sestavená prostě a sotva latinsky, musí ji posoudit
tvoje jedinečná chytrost. Buď ji tvůj moudrý úsudek úplně odmítne,
aby ji nikdo nečetl, anebo — v případě, že by bylo usouzeno, aby se
četla — aby byla napřed do posledního detailu vypilována pilníkem
tvého přezkoumání, nebo spíš — to žádám víc — abys ji od základu
přepracoval víc latinsky. Myslel jsem si totiž, že odměnou za mé
dílo je jenom to, abyste buď ty, kterému Bůh svěřil moudrost, nebo
jiní, kteří mají větší znalost, měli toto moje dílo jako materiál — tak
jako měl Vergilius zkázu Tróje a Statius Aiakova potomka —, aby
tak ukázali budoucím lidem svoji znalost a navěky dodali velikost
svému památnému jménu.

Tohle vyprávění jsem tedy začal od prvních obyvatel země Čechů a to málo, co jsem poznal z neuvěřitelných zpráv starců, líčím laskavostí všech dobrých lidí podle svých schopností a vědomostí ne proto, že bych vyhledával lidskou chválu, ale aby to, o čem se informuje, nepřišlo úplně v zapomnění. Pořád víc se totiž chci líbit lidem dobrým a zkušeným, ale nevzdělaným a lidem problematickým se nebojím nelíbit. Já vím: bude tady dost těch, kdo budou závidět, a ti budou umírat smíchy a pošklebováním, až uvidí formu tohoto díla. Ti jsou jenom tak učení, aby podceňovali ostatní — a sami o sobě nejsou tak moudří, aby vydali něco dobrého. O takových lidech prorok zpívá: „Jsou moudří, aby dělali zlo, ale dobro dělat neumějí.“ — Očima jako rys sledují a do svého srdce si jako do kovu paměti vyrývají jenom to, co bylo řečeno nevhodně nebo kde moje mysl podřimovala a zakolísala. Co je na tom divného? Někdy podřimuje i ten dobrý Homér. Já se nenechám ani zastrašit jejich závistivým utrhováním, ani laskat jejich ironickým pochlebováním: kdo chtějí, ať čtou, kdo nechtějí, ať zahodí. Ale ty, nejmilejší bratře, jestli máš mě — svého přítele — v lásce, jestli se tě dotýkají moje prosby, opásej si bedra myslí a vezmi si do ruky škrabátko, kamínek a pero: co je navíc, vyškrábej, co chybí, to navíc přidej; co bylo řečeno nevhodně, vyměň za něco vhodného,

aby tak ze dna ignorance

tvým vtipem stoupla pro mě šance.

Vždyť výtkou od přítele nezčervenám —

i od přátel být opravován žádám!

Tato první kniha obsahuje skutky Čechů, vyličené, jak mi je bylo dovoleno poznat, až do časů Břetislava Prvního, syna vévody Oldřicha. Roky od Pánova vtělení jsem začal řadit postupně až od časů Bořivoje, prvního katolického vévody, protože jsem si na začátku této knihy ani nechtěl vymýšlet, ani jsem nebyl schopen najít kroniku, abych z ní poznal, kdy nebo za kterých časů se stalo to, co si teď budeš předčítat na následujících stranách. Buď zdrav — a podle tvého rozkazu se buď odhodlám rozvinout to ostatní, anebo na tom místě zadržím svůj krok

a těm svým počinům nejapným
hranici pevnou zajistím.

Žij si, buď zdrav, co já vroucně jsem přál si, to neoslyš — splň to!

Tato kronika byla složena, když kraloval
Heinrich Čtvrtý, imperátor, a spravoval
papež Kalixtus Boží církev;
za časů vévody Čechů Vladislava,
současně za představeného pražské diecéze Hermannu,
jak se to nabízí v textu následujícím
všem po vědění toužícím,
ve kterých letech po Kristu se to událo
a za kterých indikcí to nastalo.

ZAČÍNÁ PRVNÍ KNÍŽKA KRONIKY ČECHŮ, KTEROU SLOŽIL DĚKAN PRAŽSKÉ KATEDRÁLY KOSMAS.

1,1 Když byl poté, co se rozlila potopa, po zmatení mužů, kteří se zlým úmyslem stavěli věž, lidský rod, který tehdy tvořilo asi sedmdesát dva mužů, pro ty naprosto nedovolené a pošetilé opovážlivosti božskou odplatou rozdělován na tolik druhů jazyků, kolik bylo hlav těch mužů — jak jsme se poučili z historické zprávy —, byl jeden každý z nich jako tulák a uprchlík: byli rozptýleni dodaleka doširoka a bloudili po různých zemích. Den ode dne se sice tělesně zmenšovali, ale z generace na generaci geometrickou řadou rostli. A tak se lidský rod na Boží pokyn, který všechno uspořádává, rozšířil na světě tolik, že po mnoha staletích nakonec došel i do těchto částí Germánie. Celá tato krajina, položená pod severní točnou k řece Tanais a dál až na západ, se obecně nazývá Germánie, i když jednotlivým místům v ní se říká jejich vlastními jmény. To jsme uvedli proto, abychom mohli lépe uskutečnit záměr, který jsme si předsevzali. Ale než se dostaneme k začátku vypravování, pokusíme se zatím stručně vyložit, kde tato česká země leží a odkud přišla ke svému jménu.

1,2 Při dělení světa obdržela podle geometrů polovinu světa pod svým jménem Asie a polovinu Evropa a Afrika. V Evropě leží Germánie. V jejích severních částech je kraj, který se rozprostírá dost doširoka a je dokola ze všech stran obtočený horami. Ty se podivuhodným způsobem táhnou po obvodu celé té země, takže na pohled

jako by celou tu zemi obkružovala a chránila jediná a souvislá hora. Plochu té země zabíraly toho času pusté a opuštěné lesy, ve kterých nebydlel jediný člověk; přesto byly díky rojům včel a notování různých ptáků dost naplněné zvuky. Divoká zvířata nešlo v těch lesích spočítat — jako písek v moři nebo jako množství hvězd na nebi. Nikdo je neplašil a bloudila zemí, kde nebyly cesty; stádům zvěře sotva stačila půda. Počtu kobilek, které v létě skákaly po loukách, se skoro mohla rovnat stáda dobytka. Byly tam velmi průzračné a zdravé vody, které mohli používat lidé, a podobně i lahodné a k jídlu vhodné ryby. Jedna podivuhodná věc (a můžeš na jejím základě uvažovat, jak vysoko je ta krajina umístěna): nevtéká do ní žádná voda z ciziny, ale úplně všechny toky, malé i obrovské, pramenící v různých horách, do sebe přijímá větší voda, které se říká Labe, a tečou až do Severního moře. A protože ta krajina ležela v tom čase nedotčená pluhem a člověk, který by se jí pluhem dotkl, do ní dosud nevešel, o její úrodnosti nebo neplodnosti se mi zdálo lepší mlčet než říkat věc, kterou nikdo nevyzkoušel. Ať to byl kterýkoli člověk, poté, co do těchto pustin vešel (není jisté s kolika dalšími dušemi), hledal místa, která by byla vhodná pro lidská obydlí. Pronikavým zrakem přitom obhlédl hory, údolí, místa drsná i krásná, a první sídla umístil — jak se domnívám — kolem hory Říp, mezi dvěma řekami, totiž Ohří a Vltavou. Založil tam i první stavby a radoval se z toho, že stavěl na zem penáty, které si přinesl na ramenou. Stařec, za kterým ostatní šli jako za svým pánem, tehdy osloví svoje následovníky mimo jiné takto:

„Milí společníci, vy jste se mnou nejednou podstoupili těžké námahy v lesích, kde nebyly cesty. Zadržte svůj krok a obětujte úlitbu, která bude příjemná vašim penátům. Díky jejich podivuhodné moci jste nakonec přecejen došli do této vlasti, která vám kdysi byla osudem předurčena. To je ona! To je ta země, kterou jsem vám, jak si pamatuju, často sliboval, země na nikom nezávislá, plná divokých zvířat a ptáků, prosáklá nektarem medu a mléka, a jak sami vidíte, s ovzduším příjemným k obývání. Vody jsou tu po všech stránkách bohaté a nadmíru plné ryb.

Tady vám nic nebude scházet,
protože vám nikdo nebude pod nohy klacky házet.

Ale když budete mít v rukou tak dokonalou, tak krásnou a tak významnou krajinu, přemýšlejte, jaké jméno by pro tu zemi bylo vhodné.“

A oni, jako by jim to vnukl nějaký božský výrok, hned říkají:

„Protože se ty, otče, jmenuješ *Boemus*, Čech, kde bychom vzali lepší nebo vhodnější jméno, než aby se i ta země jmenovala *Boemia*, Čechy?“

Starce tehdy ta věštba společníků dojala. Začal z radosti líbat zemi — radoval se, že se nazývá jeho jménem. A vstal, obě dlaně zvedl vzhůru ke hvězdám a takhle začal mluvit:

„Buď pozdravena, země slíbená osudem! Tebe jsme hledali tisícem modliteb! Tys byla kdysi v době potopy zbavena člověka — uchovej nás teď bez újmy jako upomínku na lidi a rozmnožuj naše potomstvo z generace na generaci.“

1,3 Kdyby se někdo pokusil dnešním moderním lidem, kteří sledují naprosto opačné věci, v celé šíři vyprávět, jaké měli lidé v té době zvyky, jak důstojné, jakou prostotou a jak podivuhodnou poctivostí se vyznačovali, jak byli navzájem věrní a vůči sobě milosrdní, jaká skromnost, střízlivost a zdrženlivost jim byla taky vlastní, došel by velikého pohrdání. A tak to vynecháváme a chceme říct jenom něco málo — ale podle pravdy — o tom, jaký ten první věk byl. Ten věk byl neobyčejně šťastný: stačily mu nepatrné náklady a nenaparoval se nabubřelou nafoukaností. Dary Cerery a Baccha vůbec neznali, protože ty ani neexistovaly. Jídla, která bývala až pozdě, vyřídili žaludem nebo zvěřinou. Neznečištěné proudy vody poskytovaly zdravé doušky. Společné měli jak zářivé slunce a tekoucí vodu, tak nivy a háje — a dokonce i sňatky. Jako dobytek totiž každou jednotlivou noc zkoušejí slavit nové svatby, a když vychází jitřenka, tak spojení tří Grácií a železná pouta lásky zpřetrhávají. A kde každého zaskočila noc, tam se skácel na pažit a ukrajoval sladké spaní ve stínu listnatého stromu. Používání vlny nebo lnu a oblečení jim bylo neznámé — jako oděv používají v zimě kůží z divokých zvířat nebo

z ovcí. Nikdo taky neuměl říkat o něčem „moje“, ale tak, jak to je v mnišském životě, o všem, co měli, mluvili ústy, srdcem i skutkem jako o „našem“. U ohrad pro dobytek nebyly závary a ani nezavírali dveře před někým potřebným, protože neexistoval ani zloděj, ani lupič, ani žádný potřebný člověk; žádný zločin u nich nebyl závažnější než krádež a loupež. Nevídali zbraně žádného národa, měli jenom šípy — a ty na usmrcování divokých zvířat. Proč psát víc? Ach, jaká bolest! Ty příznivé poměry se úplně obracejí: co bylo společné, stává se vlastním. Chudobě spojené s bezpečím, kterou měli kdysi rádi, se vyhýbají jako zablácenému kolu a utíkají před ní, protože ve všech plane láska k vlastnictví, která má větší zuřivost než ohně v Etně. Když se den za dnem hůř a hůř vynořovala tato hrozná zla, nespravedlnost, kterou dřív nikdo neuměl působit, snášel člověk, když mu ji ten druhý způsobil, trpělivě a neměl soudce ani vládce, kterému by s pláčem oznámil svoji stížnost. U každého, kdo byl ve svém kmenu nebo ve své generaci považován za osobu poctivější díky mravům a více ctěnou díky bohatství, se poté ze svobodné vůle scházeli — bez vymahatele, bez pečeti —, a aniž byla porušena něčí svoboda, jednali o případech, kde byly pochybnosti, a o nespravedlnostech, které jim někdo způsobil. Mezi těmito lidmi se vyskytl jeden muž, který se jmenoval Krok; podle jeho jména je známý hrad, už obklopený stromy v lese, který leží u okrsku Zbečna. Byl to muž ve své generaci do posledního detailu dokonalý, obdařený bohatstvím světských majetků a dobře rozlišoval při soudním rozhodování. K němu se slétali jako včely k úlům všichni jak z jeho vlastních kmenů, tak z lidí z celé provincie, aby rozhodoval jejich soudní pře. Ten významný a skvělý muž byl bez mužského potomstva — ale byl otcem tří dcer a těm příroda dala bohatství moudrosti ne menší, než jaké obvykle dává mužům.

1,4 Nejstarší z nich dostala jméno Kazi. Nezaostávala za Médeiou z Kolchidy v bylinách ani zařikávání a za paiónským mistrem v lékařském umění — vždyť často nutila Parky, aby přestaly v nekonečném díle a aby i

sám osud poslechl rozkaz, když říkala ta svoje kouzla.

Proto také obyvatelé té země, když se něco zkaží a zoufají si, že už to nemohou znovu mít, říkají o ní takovéto rčení: „Tohle neumí vrátit ani samotná Kazi.“

Když byla k tyranské dceři, již Cerera měla, pak vzata,

je až dodnes vidět její mohyly, kterou obyvatelé země nahrnuli na památku své paní na břehu řeky Mže vedle cesty, kterou se chodí na území provincie Bechyně přes horu, která se jmenuje Oseka.

*Druhá pak svým věkem byla ta Tetka, co chvály dost hodná
bez muže sama si žila a úpravný nosíček měla.*

Ta na vrcholu příkré skály u toku Mže vybudovala hrad nazvaný podle jejího jména Tetín, díky charakteru toho místa velice pevný. To ona zavedla, aby se hloupý a pošetilý lid klaněl Oreadám, Dryadám a Hamadryadám a aby je uctíval, a celou tu pověřčivou školu a svatokrádežné obřady; a vyučila je v tom. I dnes jsou mnozí vesničané jako pohaní: ten uctívá studánky nebo ohně, tenhle se klaní hájům a stromům či kamenům, tamten obětuje horám anebo vrchům, jiný se prosbami a modlitbami obrací k hluchým a němým modlám, které sám vyrobil, aby řídily jeho dům i jeho samého.

Třetí, nižší svým věkem, ale vyšší chytrostí, byla pojmenována Libuše. Ta také vybudovala hradiště, tehdy velice mocné, vedle lesa, který se táhne k okrsku Zbečno, a nazvala ho podle svého jména: Libušín. Byla to mezi ženami jistě jediná žena disponující prozíravostí, když radila, rázností, když mluvila, neposkrvněným tělem a osvědčenými mravy; při rozhodování soudních pří lidu nebyl nikdo lepší; ke všem byla laskavá, ale ještě víc byla lásky hodná; byla to ozdoba a sláva ženského pohlaví a zároveň s prozíravostí vyřizovala mužské povinnosti. Ale protože nikdo není blažený po všech stránkách, byla ta vynikající a tak slavná žena — ach, krutý lidský

osud! — věštkyně. A protože lidu s jistotou předpověděla hodně věcí z budoucnosti, uspořádal celý ten rod po smrti jejího otce všeobecnou poradu a postavil si ji do čela jako soudkyni. V tom čase vznikl ne úplně malý spor o hranici sousedních polí mezi dvěma obyvateli země, kteří vyčnívali majetkem i rodovým původem a zdáli se být těmi, kdo řídí lid. Dostali se spolu do takové hádky, že jeden druhému vjel nehty do hustých vousů. A zatímco si navzájem s prstem pod nosem nepokrytě ošklivě nadávají, vcházejí divoce do dvora a ne bez velikého hluku přistupují k paní a pokorně žádají, aby o tom případu, kde vznikla pochybnost, mezi nimi rozhodovala podle spravedlnosti. Ta si zrovna — taková už je rozpustilá změkčilost žen, když některá nemá muže, kterého by se bála — polehávala velice měkce vysoko na pestrých pokrývkách a podepřená loktem, jako by porodila dítě. A když kráčela po stezce spravedlnosti, když nehleděla na to, co je kdo z těch lidí za osobu, a případ celé té rozepře, která mezi nimi vznikla, uvedla do spravedlivého stavu, tehdy se ten, jehož kauza při soudu nezískala vítěznou palmu, rozčílil víc, než je přiměřené, třikrát čtyřikrát potrásl hlavou a podle svého zvyku třikrát uhodil do země. Slinou z plných úst si prská na vousy a vykřikuje:

„Tak tohle je nespravedlnost, kterou muži nemohou snášet! Žena s děravýma ušima se svou lstivou myslí zabývá mužskými soudními spory... My samozřejmě víme, že ať žena stojí, nebo sedí na trůnu, má jen malinko rozumu — o co míň ho má, když polehává na pokrývkách! To je pak opravdu nachystaná víc na to, aby k ní přišel manžel, než aby pronášela právní výroky pro bojovníky. Vždyť je jisté, že všechny ženy mají dlouhé vlasy, ale krátký rozum. Pro muže je lepší umřít než snášet takovéhle věci. Nás jedině — jako hanbu přede všemi národy a kmeny — opustil přirozený řád: chybí nám muž, který řídí, a mužský karatel, utiskují nás právní výroky vynešené ženou.“

Paní zastírala, že to pro ni byla potupa, a bolest zakrývala v srdci ženským studem. Pousmála se a řekla:

„Je to tak, jak říkáš: jsem žena, žiju jako žena — ale vám se zdá, že mám jen malinko rozumu, protože vás nesoudím železným prutem.“

A protože žijete beze strachu, zaslouženě mnou pohrdáte. Vždyť kde je strach, tam je úcta. Ale teď je velice potřeba, abyste měli muže, který by vás řídil a který by byl drsnější než žena. I holubi takhle kdysi pohrdli bělounkým luňákem, kterého si zvolili jako krále — jako pohrdáte vy mnou —, a postavili si do čela jako vévodu jestřába, který byl mnohem drsnější. A ten si vymýšlel provinění a začal zabíjet jak provinilé, tak nevinné — a jestřáb od té doby dodnes žere holuby. Teď běžte domů — abych si já vzala za manžela toho, koho byste si zítra zvolili jako pána.“

Mezitím přivolá zmíněné sestry. Zmítaly jimi velmi podobné věštecké extáze a pomocí magického umění jejich i svého vlastního si ve všech ohledech zahrávala s lidmi. Sama Libuše byla totiž, jak jsme řekli, věštkyně jako Sibylla z Kúm, druhá míchala lektvary jako Médeia z Kolchidy, třetí čarovala jako Kirké z ostrova Aiaia. I když se nevědělo, na jakém záměru se ty tři Eumenidy té noci dohodly nebo co tajného provedly, ráno se to všem nad slunce jasněji ukázalo: jedna z těch sester, Libuše, oznámila jak místo, kde byl budoucí vévoda skrytý, tak jmenovitě kdo to je. Kdo by totiž věřil, že by si povolali vévodu od pluhu? Nebo kdo by věděl, kde orá ten, kdo bude řídit lid? Ovšem — co neumí poznat věstecká extáze? Nebo co je takové, že by to magické umění neumělo způsobit? Sibylla byla schopná předpovědět římskému lidu sérii příhod jejich osudu až skoro po soudný den, a jestli se tomu smí věřit, pronesla i věštbu o Kristu — tak jeden učitel uvádí v textu svého kázání Vergiliovy verše, které jsou složeny podle Sibylly o Pánově příchodu. Médeia byla schopná bylinami a zařikáváním často přivést z nebe Hyperiona a Cynthii; byla schopná vytáhnout z mraků deště, blesky a hromy; byla schopná krále Aisona proměnit ze starce v mladíka. Kirčíným zařikáváním byli Odysseovi společníci obráceni v různé druhy zvířat a král Picus v ptáka — a tomu se teď latinsky říká *picus*, datel. Co je na tom divného? Kolik toho svými dovednými úskoky provedli mágové v Egyptě? Svými zařikáváním udělali skoro tolik zázraků, jako se vypravuje, že předvedl Boží služebník Mojžíš Boží mocí. Tolik tyhle věci.

1,5 Další den, jak bylo rozkázáno, svolávají bez prodlení sněm, shromažďují lid; všichni se najednou společně sejdou a žena sedící na vyvýšeném trůnu promlouvá k divokým mužům:

„Zasloužíš si, lide, politování: neumíš žít ve svobodných poměrech! Před svobodou, kterou žádný dobrý člověk neztrácí jinak než společně se svým životem, vy rádi utíkáte a dobrovolně skláníte krky do otroctví, na které nejste zvyklí. Běda, pozdě, zbytečně vám to přijde líto — jako přišlo líto žábám, když je vodní had, ze kterého udělaly svého krále, začal zabíjet. Nebo jestli nevíte, jaká jsou práva vévody,

pokus teď udělám říct vám to stručně a nemnoha slovy.

Zprvė: je snadné vévodu dosadit, ale je nesnadné dosazeného sesadit. Teď je totiž pod vaší mocí, ať ho vévodou ustanovíte, nebo ne; ale poté, co bude ustanoven, vy a všechno, co máte, bude v jeho moci. Před jeho pohledem se vám budou horečnatě třást kolena a váš jazyk oněmí a přilepí se k patru. Na jeho zavolání kvůli velikánskému strachu sotva odpovíte: „Ano, pane, ano, pane,“ zatímco on pouhým svým pokynutím, aniž se bude předem ptát na váš úsudek, toho odsoudí a toho popraví, tady toho rozkáže poslat do vězení, tamtoho pověsit na šibenici. Z vás samotných a z těch z vás, u kterých se mu to zlíbí, jedny udělá otroky, jedny venkovany, jedny poplatníky, jedny výběřčími, jedny katy, jedny ozbrojenci, jedny kuchaři nebo pekaři anebo mlynáři. Taky si ustanoví tribuny, centuriony, správce, obdělavatele vinic a polí, žence obilí, výrobce zbraní, zpracovatele různých kožešin a kůží. Vaše syny a dcery dosadí na místa, kde ho budou poslouchat; i z vašich krav a z vašich koní nebo klisen anebo ovcí si vezme, jak se mu zlíbí, všechno, co bude nejlepší. Vezme všechno vaše, co má po vesnicích, na nivách, na polích, na loukách, na vinicích větší hodnotu, a podřídí to svému prospěchu. Proč zdržuju množstvím slov? Nebo z jakého důvodu to říkám, jako bych vás strašila? Jestli na tom nápadu trváte a svým slibem neklamete, tak už vám oznámím jak jméno vévody, tak místo, kde je.“

Neurozený lid poté zajásá nerozlišeným společným křikem; všichni jedněmi ústy žádají, aby jim byl dán vévoda. Ona jim řekla:

„Podívejte se, podívejte se, za tamtěmi horami“ — a ukázala prstem hory — „je nepřiliš velká řeka jménem Bílina a na jejím břehu je známa vesnice jménem Stadice. Na jejím území je jeden úhor, na délku i na šířku dvanáct kroků, a ten, i když leží uprostřed tolika polí, k žádnému z těch polí kupodivu nepatří. Váš vévoda tam orá dvěma strakatými hovězími dobytčaty. Jedno obkružuje bílý pás a má bílou hlavu, druhé je bílé od čela po záda a bílé má zadní nohy. Teď, jestli souhlasíte, vezměte mou řízu i plášť a přehozy, které jsou hodné vévody, a pospěšte a vyřiďte tomu muži, co jsme vám já a lid uložili, a přiveďte sobě vévodu a mně manžela. Ten muž se jmenuje Přemysl. On na vaše krky a hlavy PŘEmného vyMYSLí právních výroků — vždyť to jméno latinsky znamená *Praemeditans*, Dopředu zvažující, nebo *Superexcogitans*, Nadmíru vymýšlející. Jeho potomstvo, které přijde, bude v celé této zemi vládnout navěky a dále.“

1,6 Mezitím jsou určováni poslové, kteří mají tomu muži donést, co rozkázaly lid a paní. Jak je paní uviděla, že jakoby nevědí a váhají, kudy vede cesta, řekla:

„Proč váháte? V klidu jděte, následujte mého koně, ten vás provede správnou cestou a přivede vás nazpátek, protože tou cestou nejdnou klusal.“

Falešná letí pak pověst a k tomu i domnění lživé,

že sama paní přízračnou jízdou na koni vždycky v tichu noci jezdila tam a vracívala se před kuropěním — Žid Apella v tohle ať věří! Co dál? Kráčejí poslové, kvůli moudrosti nevzdělání, jdou kvůli vědění neznalí, sledují stopy koně. Už přešli přes hory a užuž se blížili k vesnici, ke které šli — vtom jim naproti běží jeden chlapec. Zeptali se ho:

„Hej ty, šikulo, jmenuje se tamhleť vesnice Stadice? A jestli ano, je v ní muž jménem Přemysl?“

On řekl:

„Je to vesnice, kterou hledáte, a podívejte se: muž Přemysl popohání nedaleko na poli dobytčata, aby tu práci, kterou dělá, rychleji dodělal.“

Poslové k němu přistupují a říkají:

„Šťastný ty vévodo, muži, cos od bohů zrození přijal!“

A jak mají ve zvyku venkovani, nestačí, že to řekli jednou, ale nafouknou hubu a opakují:

*„Pozdraven, vévodo, buď nám, buď pozdraven, vši chvály hodný,
odvaž ten dobytek, oděv si vyměň a na koně vsedni!“*

Potom mu ukážou oděv a koníka, který si řehťá.

„Naše paní Libuše a celý lid vzkazují, abys rychle přišel a přijal pro sebe a svoje potomky osudem určenou vládu. Všechno, co máme, i my sami jsme ve tvé ruce, tebe volíme jako vévodu, tebe jako soudce, tebe jako toho, kdo řídí, tebe jako ochránce, tebe jediného jako svého pána.“

Při tom proslovu se ten chytrý muž, jako by si nebyl vědom budoucích věcí, zastavil a hůl na pohánění dobytka, kterou nesl v ruce, zabodl do země a při odvazování dobytčat řekl:

„Jděte tam, odkud jste přišla“ — a ona se najednou, ještě než to dořekl, ztratila z očí a nikdy už se neukázala.

Z lísky, kterou zabodl do hlíny, vyrostly tři dlouhé větve, a co je podivuhodnější, s listy a oříšky. Když ti muži viděli, že se ty pozoruhodné věci dějí takto, stáli v úžasu. On je laskavým způsobem vlastním hostitelům zve k jídlu a z mošny upletené z lýka vysypává plesnivý chleba a kus sýra a tu mošnu pokládá na trávník jako stůl a nahoru hrubě tkaný šátek a další věci. V době, kdy si dávají to občerstvení a kdy pijí z amfory vodu, dvě větve (nebo dva proutky) uschly a spadly, ale třetí rostla mnohem výš a do větší šířky. Údiv a strach u hostů proto ještě vzrostl.

„Proč se dívíte?“ řekl. „Pochopte, že z našeho rodu se rodí mnoho pánů, ale panuje vždycky jeden. Nicméně kdyby vaše paní v této věci

tak nespěchala, ale krátkou dobu počkala na běžící události osudu a neposílala pro mě tak rychle, vaše země by měla tolik pánů, kolik by přirozeně přišlo panovnických synů.“

1,7 Potom oráč, oblečený do oděvu vládce a obutý do královské obuvi, nasedá na bujného koně; přesto nezapomíná na svůj původní životní úděl a bere s sebou svoje střevíce, celé vyrobené z lýka. Nařídil, aby byly uchovávány pro budoucnost — a jsou uchovávány na Vyšehradě ve vévodově pokladnici až dodnes a navždycky. Šli zkratkami a ti poslové jako by se ještě neodvažovali mluvit k novému pánovi důvěrněji — byli jako holubice: když k nim někdy přibude nějaká cizí, napřed se jí bojí, ale brzo si na ni při samotném poletování zvykají a je pro ně jako vlastní a mají ji rády. Tak i oni si při jízdě na koních vyprávěli a zkracovali si cestu povídáním a přemáhali námahu žertováním legračními slovy. Došlo k tomu, že jeden, který byl odvážnější a měl pohotovější jazyk, řekl:

„Pane, řekni nám, proč jsi rozkázal, abychom uchovávali ty střevíce, které jsou vyrobené z lýka a nehodí se k ničemu jinému, než aby se vyhodily. My se tomu nemůžeme dost vynadivit.“

„Já jsem rozkázal,“ řekl jim, „a budu rozkazovat, aby byly navěky uchovávány, proto, aby naši potomci věděli, odkud pocházejí, a aby vždycky žili s bázní a obavou a aby z pýchy neutiskovali nespravedlivě lidi, které jim Bůh světil, protože co se týče přirozenosti, byli jsme všichni stvořeni jako rovní. Ale teď dovolu, abych se zeptal naopak já vás: zaslouží si větší chválu, když je člověk povýšen z chudoby k bohatství, nebo když se sveze dolů od bohatství do chudoby? Samozřejmě mi odpovíte, že je lepší být povýšen ke slávě než se svézt do nouze. Nicméně existují někteří lidé, kteří se narodili ve vznešené rodině, ale potom se svezli k hanebné nouzi a jsou z nich chudáci. Když před druhými drží kázání o tom, jak byli jejich rodiče slavní a mocní, dobře vědí, že tím spíš zahanbují a tupí sebe samotné — to oni přece svou leností ztratili, co tamti pílí získali. Fortuna totiž se svým kolem pořád hraje takovou hazardní hru, že hned tyhle lidi zvedne úplně nahoru, hned tamty posune úplně dolů. A tak se stává, že pozemská důstojnost, která kdysi bývala ke slávě, je ztracena

k hanbě. Ale chudoba, kterou porazila ctnost, se neskrývá pod vlčí kůží — toho, kdo ji porazil a koho kdysi s sebou táhla do propasti, nese ke hvězdám.“

1,8 Potom, když tu cestu prošli a užuž přicházeli do blízkosti hradiště, spěchá jim vstříc paní obklopená svými průvodci — a poté, co si podají pravice, vcházejí s velikou radostí pod střechy, uléhají na lože, občerstvují těla Cererou a Bacchem a další části noci věnují Venuši a Hymenaiovi. Tento muž, kterému je opravdu náležité říkat muž, latinsky *vir*, na základě jeho mužné síly, latinsky *virtus*, nasadil tomuto divokému národu ohlávku zákonů a nezrokročený lid zkontroloval velitelskou mocí a podřídil ho otroctví, kterým je teď utiskován. A on sám se samotnou Libuší vyhlásil všechny právní výroky, které tato země používá a kterými se řídí.

1,9 Kteréhosi dne uprostřed těchto počátků zákonů zmíněná paní pod vlivem věšteckého ducha v přítomnosti svého muže Přemysla, a když u toho stáli další starší lidé, takto věštila:

*„Hradiště věštecky vidím — má pověst, co ke hvězdám sahá.
Místo je hluboko v lese a od této vesnice třicet
stadií daleko leží, kde Vltava hranici tvoří.*

Ze severní strany to místo výrazně chrání hlubokým údolím potok Brusnice; z jižního boku se nad ta místa tyčí široká hora, velice skalnatá, které se podle skal, latinsky *petrae*, říká Petřín. Hora, která tvoří to místo, se klene do oblouku jako delfín, to mořské prase, a táhne se až ke zmíněnému toku. Až k ní přijdete, najdete člověka, který uprostřed lesa vyrábí práh domu. A protože u prahu, který leží na zemi, se sklánějí i velicí páni, hradiště, které postavíte, nazvete podle příhody s tou věcí Praha. V tomto hradišti jednou v budoucnosti vyrostou dva zlaté olivovníky, které svým vrcholem proniknou až do sedmého nebe a po celém světě se budou tpytit znamením a zázraky. Oběťmi a dary je budou ctít a budou se jim klanět všechny kmeny země, Čech, a ostatní národy. Jeden z nich se bude jmenovat *VÍCE SLÁVY*, druhý *VOJSKA ÚTĚCHA*.“